

De Auteurswet piept, kraakt en schiet tekort

Dat auteurs zeggenschap eisen over de elektronische heruitgave van hun werk is begrijpelijk. Daartegenover staat de natuurlijke taak en behoefte van bibliotheken publicaties te documenteren en ontsluiten. De Auteurswet blijkt in het tijdperk van de nieuwe media plots erg oud te zijn. Marcel de Zwaan pleit dan ook voor het grondig doorlichten ervan.

LITEROM LEGT FEILEN AUTEURSWET BLOOT

Nog geen twee weken geleden haalde de Koninklijke Bibliotheek de voorpagina van *NRC Handelsblad* met de kop 'Auteurswet vormt hinderpaal voor bibliotheekarchief'. Aanleiding voor het artikel was het onderzoek dat de KB had laten verrichten door het Instituut voor Informatierecht (IVIR) van de Universiteit van Amsterdam, met als doel alle auteursrechtelijke problemen te inventariseren bij de uitvoering van haar wettelijke plicht tot archivering van elektronische publicaties. Wanneer deze digitale informatiebronnen namelijk niet tijdig worden gekopieerd, gaan ze onherroepelijk verloren.

Ofschoon nu de KB enerzijds verplicht is de elektronische publicaties te archiveren en raadpleegbaar te houden, blijkt anderzijds de Auteurswet de KB te verhinderen deze verplichting na te komen. De IVIR-onderzoekers bevelen dan ook een wijziging van de Auteurswet aan, zodat de KB bevoegd is alle vormen van elektronische informatiebronnen te bewaren en te kopiëren voor het behoud van 'het nationale erfgoed'.

Een zo pregnante tegenstelling van wettelijke verplichtingen en verboden in combinatie met een zo hoog geordend belang als 'ons nationale erfgoed' lijkt uitzonderlijk. Desalniettemin laat op dit moment ook het juridische gevecht tussen de openbare biblio-

theken en de auteursrechthebbenden over de uitgave van de LiteROM hoog op, waarbij vergelijkbare belangen in het geding zijn. De bibliotheken verenigd in het NBLC zouden het liefst een soort algemeen-belangexceptie op het auteursrecht krijgen, waardoor zij de welbekende cd-rom met ruim vijftigduizend boekrecensies vrijelijk door scholieren en letterenstudenten kunnen laten raadplegen. Hiertegenover staan echter de — zeer begrijpelijke — belangen van de auteursrechthebbenden, die menen dat het zonder hun toestemming op cd-rom zetten van hun bijdragen de 'diefstal van de eeuw' is (aldus Gerrit Komrij), vanwege de derving van royalty's en het verlies van zeggenschap over welke recensies nu wel en niet worden opgenomen.

In dit gevecht heeft de president van de rechtbank in Den Haag op 4 december vorig jaar in een kort geding aan het NBLC verbo-

Het bewaren van een artikel is iets
anders dan het heruitgeven van
verzamelde bijdragen in een knipselkrant

den de LiteROM nog langer te updaten en te verspreiden, nadat de Haagse rechtbank al in mei 1995 had geoordeeld dat de uitgave en exploitatie van de cd-rom zonder toestemming van de auteursrechthebbenden onrechtmatig was. Leo Popma, secretaris van het NBLC, wist in de *NRC* van 6 januari 1998 te melden dat verschillende bibliotheken het verbod van de president zouden negeren, omdat het inbreuk zou maken op het recht van de burgers op vrije toegang tot informatie. Het verbod zou dus ook een inbreuk vormen op de taak van de openbare bibliotheek om 'algemene toegang te verschaffen tot publieke informatiebronnen'. Het raadplegen van informatie in bibliotheken is, aldus Popma, altijd beschouwd als een onvervreemdbaar recht in onze democratie.

Zeggenschap Het gedrag van de bibliotheken en de ronkende woorden van Popma illustreren een sterk onbegrip over de dominantie van de Auteurswet ten opzichte van andere evenzeer valabele belangen. En in het geval van de LiteROM, laat staan de genoemde problematiek bij de Koninklijke Bibliotheek, is dit onbegrip niet eens zo onvoorstelbaar. Tegenover de begrijpelijke aanspraken van de auteur om zeggenschap te hebben over de elektronische heruitgave van zijn werk, staat immers inderdaad de natuurlijke taak en behoefte van de bibliotheek om hetgeen gepubliceerd is te documenteren en voor het publiek te ontsluiten. Het systeem van de Auteurswet zit nu echter niet zo in elkaar dat er een algemeen-belangexceptie is waar de bibliotheken zich op zouden kunnen beroepen. Ook is er geen *fair use* of *fair dealing* uitzondering, zoals de Amerikaanse Auteurswet die kent: bibliotheken mogen daar bepaalde volstrekt niet-commerciële toepassingen van auteursrechtelijk werk vervaardigen zonder toestemming van de auteur.

De Auteurswet kent dit soort uitzonderingen niet, en dus moeten bibliotheken voor hun in beginsel zeer begrijpelijke behoefte minder voor de hand liggende auteursrechtelijke sluiptrouwen kiezen. In het geval van de LiteROM is dat de stelling dat de cd-rom eigenlijk een knipselkrant is. Sinds de proefprocedure die het NBLC

hierover heeft gevoerd, staat namelijk door het arrest van de Hoge Raad van 10 november 1995 vast dat een knipselkrant dezelfde vrijheid geniet als andere persmedia, die ingevolge artikel 15 van de Auteurswet van elkaar berichten mogen overnemen en publiceren zonder toestemming van de auteursrechthebbers. Of de rechters deze uitzondering op het auteursrecht ook voor de LiteROM willen laten opgaan, zal spoedig blijken. Dezer dagen speelt zowel het hoger beroep van het kort-gedingvonnis van december 1997 als van de zogeheten bodemprocedure van mei 1995. In deze laatste zaak werd afgelopen donderdag het pleidooi gehouden. Voorlopig zijn de teksten niet zo gunstig. Er zijn twee rechterlijke uitspraken (Central Station en de Volkskrant) waarbij de elektronische uitgave zonder toestemming van de auteurs onrechtmatig is geoordeeld. Daarnaast leest een nadere beschouwing van het overnemen van artikel voor de pers dat het niet zo eenvoudig is een cd-rom met een knipselkrant gelijk te stellen.

Bij Central Station ging het om een initiatief van de belangrijkste Belgische krant en uitgever die gezamenlijk een on-line-databank van alle krantenartikelen dachten op te zetten. Bij de Volkskrant probeerde PCM zonder toestemming van onder meer de freelancers Hans Heg en Jan Mulder een

De ronkende woorden van
het NBLC illustreren een sterk
onbegrip over de dominantie
van de Auteurswet

cd-rom uit te geven en een website op te zetten met geselecteerde krantenartikelen. Voor wat betreft de cd-rom van de Volkskrant is het aardig dat de krant zich niet beriep op het feit dat de cd-rom een knipselkrant was. Zij kwalificeerde de cd-rom juist als een elektronische opslagfaciliteit, zeg maar een archief of databank. Deze invalshoek werd gebruikt om te kunnen betogen dat er in feite niets nieuws onder de zon was. Vroeger klaagden de journalisten immers nergens over, toen hun papieren bijdragen werden opgeslagen en gearchiveerd en op verzoek aan belangstellenden gekopieerd en toegezonden. Onder verwijzing naar het

Toch voorstel van NBLC aan auteurs

In de LiteROM-kwestie heeft het NBLC nog nooit een relevant auteursrechtelijk en financieel aanbod gedaan aan de recensenten van wie artikelen zijn opgenomen op de cd-rom. Dat is de stelling van partijen als de Nederlandse Vereniging van Journalisten, het Nederland Uitgeversverbond en de Vereniging van Letterkundigen. Er is geen substantiële vergoeding aangeboden voor opname van artikelen, noch is er toestemming gevraagd aan de auteurs. In dat laatste is nu verandering gekomen. Per brief van 5 maart heeft de advocaat van het NBLC een voorstel gedaan dat uitgaat van 'goedkeuring van de recensent zelf en na

feit dat de papieren opslag later zonder protest van de journalisten plaats maakte voor de verveelvoudiging op microfiche, stelde de krant dat de journalisten nu niet moesten zeuren. De uitgever beschikte immers al lang over een kennelijk techniek-onafhankelijke toestemming tot archivering.

Helaas voor PCM. De rechter oordeelde dat zowel de cd-rom als de website niet als een eenvoudige elektronische (al dan niet gekopieerde) papieren krant kon worden beschouwd, maar dat tussen de papieren en de elektronische versie allerlei verschillen vielen aan te wijzen, zoals opmaak, selectie en de ordening van de bijdragen. Voor deze gewijzigde uitgave hadden de journalisten in ieder geval geen toestemming gegeven.

Statisch karakter In de LiteROM-zaak stelt het NBLC zich zo ongeveer op het tegenovergestelde standpunt en bestempelt de cd-rom niet als een elektronisch archief, maar als een elektronische knipselkrant; een nieuwsmedium dus in plaats van een stoffige opslag van gegevens. Het NBLC stelde ook dat de cd-rom in feite slechts de elektronische uitgave van de papieren knipselkrant is zoals die al jaren in de bibliotheken werd bijgehouden.

Allereerst kan men zich afvragen of die laatste stelling feitelijk juist is. Ik heb de indruk dat de bibliotheken elk voor zich knipselmappen aanlegden, maar geen knipselkranten. Auteursrechtelijk is dat onderscheid relevant: het uitknippen en bewaren van een artikel is iets wezenlijk anders dan het heruitgeven van de verzamelde bijdragen in een knipselkrant. Waar het eerste auteursrechtelijk niet snel op problemen stuit, moet bij de uitgave van de

een door de recensent ondertekend contract'. Daarmee lijkt het NBLC nu te erkennen dat voor het openbaar maken van de knipsels op de LiteROM auteursrechtelijke toestemming nodig is. NUV, NVJ en VVL juichen dit initiatief weliswaar toe, maar vinden dat het te laat is gekomen om nog een definitieve regeling te treffen vóór de zitting van het Hof van 19 maart (afgelopen donderdag). Dit schrijven zij in een brief aan de staatssecretaris van cultuur, Aad Nuis, die alle partijen bijeen wil roepen voor een overleg dat moet leiden tot voor iedereen aanvaardbare afspraken. (FS)■

zogenaamde knipselkrant nog maar worden gezien of dit een echte knipselkrant is, die de toets van artikel 15 Auteurswet zou kunnen doorstaan.

Gaan we er echter van uit dat er wel sprake is van een als knipselkrant te kwalificeren uitgave, dan nog moet de rechter eerst oordelen dat de bijdragen daarin — die vervolgens ook op de LiteROM zijn opgenomen — van het type zijn dat zonder toestemming van de auteur mag worden gebruikt. Volgens artikel 15 zijn dat nieuwsberichten, gemengde berichten of artikelen over actuele economische, politieke of godsdienstige onderwerpen. Ga er maar aan staan bij een recensie van de vertaling van een werkje van Marquis de Sade.

Het tweede probleem is dat artikel 15 een zogeheten mediaspecifiek karakter heeft. Het richt zich expliciet op tijdschriften, dag-, nieuws- en weekbladen en radio en televisie. Van cd-roms is geen sprake. Bij de papieren knipselkrant was dit in de genoemde proefprocedure al een juridische hobbel van formaat. Bij de LiteROM moet men zich nu ook nog eens bedenken dat de dynamiek en het vluchtige van dergelijke nieuwsmedia niet gemakkelijk gelijk valt te stellen met het statische karakter van een cd-rom.

Ik noemde de knipselkrant al een auteursrechtelijke sluiproute. Het zal mij benieuwen of de rechter deze weg voor het NBLC begaanbaar acht. Zo niet, dan is dat eens te meer een reden nogmaals goed te kijken naar het functioneren van de Auteurswet in het elektronische tijdperk.

MARCEL DE ZWAAN

De auteur is advocaat bij Houthoff Advocaten en Notarissen te Amsterdam